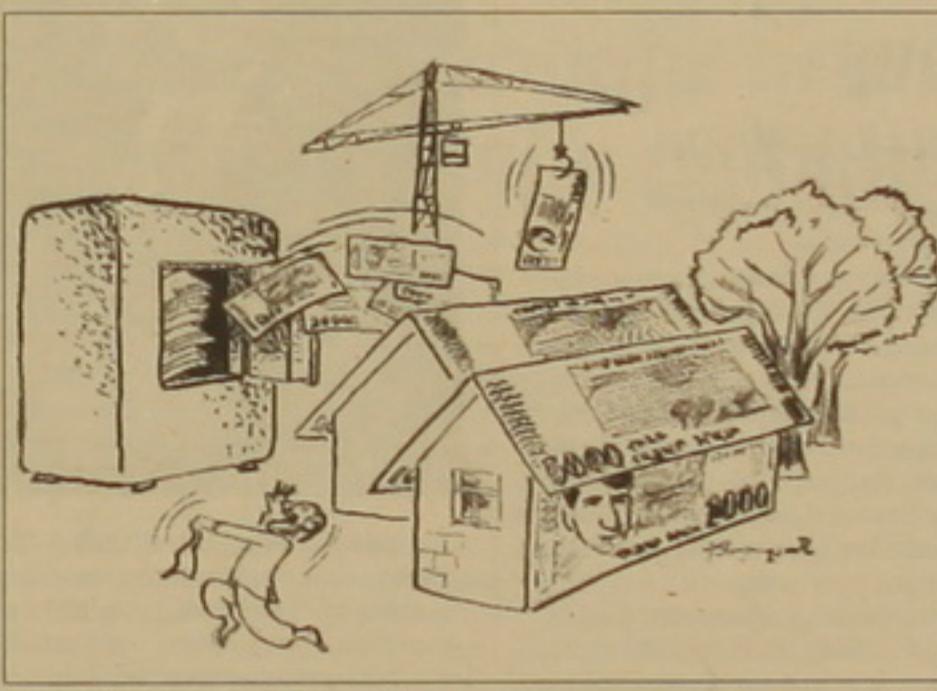

Բյուզենական քաղաքականություն

ԿԱՐԻՆԵ ՊԱՏԻՆԵՑԻՆ
ԱԺ ԵՐՐՈՐԴ ԳՈՒՄԱՐԾԱՆ ՆՍՏԱԿ-
ՉԱՆԾ ԵՐԵԿ ԱՎԱՐՏՎԵՑ ԳՈՒՂԱԼԿԱՆ
ԸՆՆԿԱՎԱՎԱՐԵՐԻ ՀԱՆԴԵՑ ԻԴՎԱՏԱ-
ՐՈՒԹՅԱՆ ԾԵԾՎԱԾ ԴՐԵՍՏՐՈՄՈՎ: Ա-
ՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ, ԾՔԱՆՑԵԼՈՎ ՆԱյ-
ՐԱԽԱՂԱՋ, 12 մլրդ դրամ ամբողջու-
թյամբ ոսղվեց մարզերի տոցիալա-
կան կարիքների բավարարմանը:
Դրանից առաջին հրատարության
հիմնախնդիրներ են, որոնց համար,
այնուամենայնիվ, գործադիր մինչ-
իհմա միջոցներ չեն կարողանում ա-
ռանձնացնել: Եվ հայտնի չէ, ինչու
կկարողանա՞ր առանձնացնել, եթե
ըրութեի կատարողականների հաշ-
ՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ անփոփելոց հե-
տո չդարձվեր 12 մլրդ դրամի խնայո-
ղությունը: Ի դեմ, սա նախադեմ է
ընդիանուածես վեցին 14 տարինե-
րի համար: Դրամական դատկառելի
մնացորդն առաջացնել է ըրութեի դե-
ֆիցիտի հաշվին. նախատեսված
2,5 տոկոսի փոխարեն արձանագր-
վել է 1,3 տոկոս դեֆիցիտ:

բնարկեց եւ առաջին ու երկրորդ ընթերցումներով ընդունեց «ԴՀ 2004 բվականի դետական բյուջեի մասին». ԴՀ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացուաներ կատարելու

Study 2

Թուրքերը ենթադրում են, որ Քերիի ընտրվելու դեղբում
Կոնօստնու կճանաչի Հայոց զեղաստանությունը

այդ դասձառով մենք չենք կարող
մարդկանց կոչ անել ըվեարկելու այս
կամ այն թեկնածուի օգտին: Միակ
բանը, որ կարող ենք անել, ընտու-
թյուններում ամերիկյան քութերի
ակտիվության հասնելն է: ճիշտ է,
այսօր Ամերիկայում շատ ինչ են քու-
թերը, որ ծայնի իրավունք ունեն, սա-
կայն արժեքավոր է յուրաքանչյուր
ծայն, եւ մենք դեմք է արդյունավետ
օգտագործենք մեր ծայնեց: Դաս-
կանական է, որ ամերիկյան քութե-
րը ավանդաբար ավելի շատ հակ-
ված են դեմոկրատներին: Ինչ որ է,
մենք ցանկանում ենք Բութի ընտու-
թյունը, որի դեմոկրատ Դայոց ցեղաս-
տանության ծանաչումը ինչ հավա-
նական է»:

Աղբեջանական կողմից կրակոցներ
են եռիւ Պարավախորհ մերձակային

ԵՐԵՎԱՆ, 11 ՀՈՒՆԻՍ, ԱՐՄԵՆԻԱ:
ՀՀ Տավուշի մարզի Պառա-
վակար գյուղից դեռի ճախ ընկած
հատվածում հունիսի 10-ի լուս 11-
ի գիշերը, ժամը 00:10-ի սահման-
ներում, աղբեջանական կողմը
ավտոմաշից շուրջ 30 կրակոց է ար-
ձակել:

աղբեջանական զինուժը գնդակո-
ծել է Տավուշի մարզի Մովսես գյու-
ղը: Խումիսի 9-ի լուս 10-ի գիշերը
աղբեջանական զինուժի կողմից
կրակահերթի են ենթարկվել Լեռնա-
յին Ղարաբաղի Դամրադետուքյան
դաւադանական բանակի Կուրա-
տակինո զրոյի շրանուած տեղա-

Այս մասին հայտնեց ՀՀ դաշտանության նախարարի մամուլի հարտուղար Սեյրան Շահովայադանը՝ հավաստելով, որ «հայկական կողմը աղրեջանական դիրքի ուղղությամբ դատախան կրակ չի բացել»: Չոհեր եւ վիրավորներ չկան:

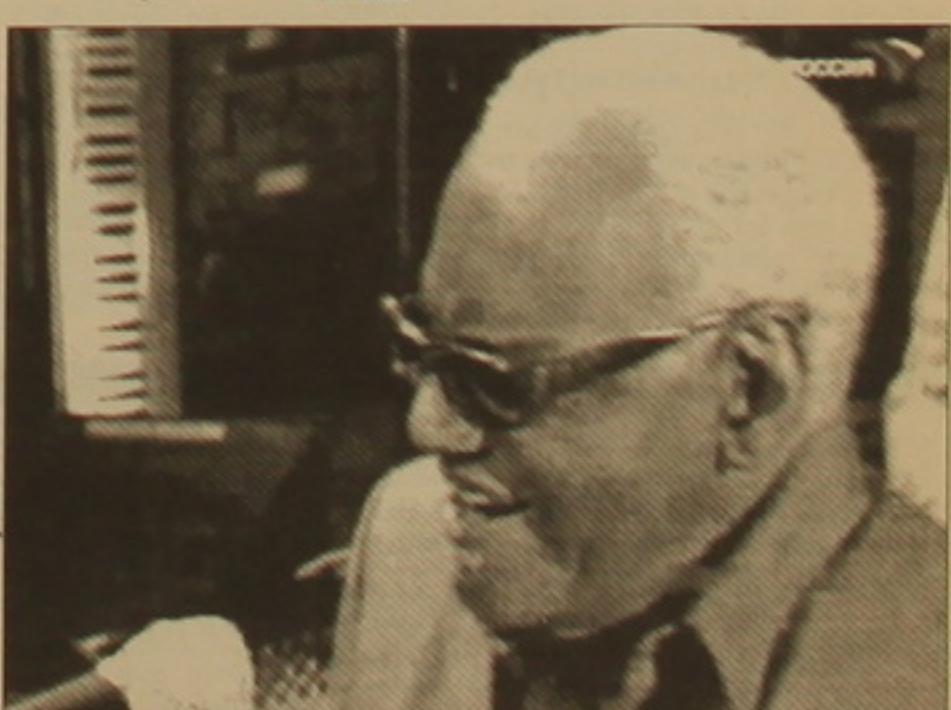
Նա նույն, որ հունիսի 10-ին, Երևանի ժամը 19:50 ասինանեռում

աղբեջանական զինուժը գնդակոծել է Տավուշի մարզի Մովսես գյուղը: Դումիսի 9-ի լուս 10-ի գիշերը աղբեջանական զինուժի կողմից կրակահերթի են Ենթարկվել Լեռնային Ղարաբաղի Դանրադեսության դաշտանական քանակի Կուտադակինո զյուտի շրջանում տեղակայված դիրքերը: «Պահպանական քանակի մարտիկները հարկադրված են եղել դատախան կրակ քաց ամել աղբեջանական դիրքերի վրա», նկատեց նա: Ս. Շահսուլայանը նեց, որ հունիսի 7-ին աղբեջանական զորքերը զնդակոծել են Տավուշի մարզի Բերդաբեր գյուղը:

ԱՄՆ-ում Վախճանվել է զազի լեզենդ Ուշ Չառլզը

ՆՅՈՒ ՅՈՐՔ, 11 ՀՈՒՆԻՍ, ԱՐՄԵՆԻ-
ՌԵՍ: Դամաշխարհային ջազի լե-
զենու Ույ Զառլը Վախճանվել է
հինգշաբթի օրը Կայիչողոնիայի
Բետրի-Շիլզում գտնվող իր կալ-
վածում: Դանահայք սեւամորթ
ջազմնը 73 տարեկան է: Խնչես-
հաղորդվում է, ճանաչված երգիչը
վախճանվել է բարեկամների և
հարազաների ժամանակում:

Յոր տարեկանում կորցնելով տեսողությունը եւ որբանալով 15 տարեկանում՝ Զառլզր ժամանակի ընթացքում դարձել է ականավոր դաշնակահար եւ սախոնֆոնահար: Նրա կատարողական վարդետությանը լրացնելու է եղել եզակի ծանր, որում խորությունը եւ ջերմությունը ներդաշնակվում է ողբերգական հնչյունների հետ, որոնք ԱՄՆ-ի հարավում ռասայական խորականության տարիներին անցկացրած դժվար մանկության արձագաննեն են: Ստեղծագործության մեջ չընդունելով դայմանականությունը եւ սահման՝ Ույ Զառլզր արժանացել է 12 «Գրեմմի»-ի, ինչը ԱՄՆ-ում ամենահեղինակավոր երաժշտական մրցանակն է: Նշանավոր երգիչը ստեղծագործել է մի բանի երաժշտական մասնակիությունը՝ պահպանելով այն արժագանքը, որը պատճենավոր է ամենահեղինական երաժշտական մրցանակների մեջ:

կան ուղղություններով՝ ջագը բարձր, սիթք եւ բարձր, գլուխեցիանից:

Վերջին տարիներին Երա առողջությունը զգալիորեն վասացել է։ Մի շաբաթ հիվանդություններից բացի երգիչը տառապում է նաև ձախ ազդյան հիվանդությամբ, ինչի դաս-

ճառով այս տարվա փետրվար ամսից ի վեր թեմ դուրս չեր զախս: Վերջին անգան նա հանդիսատեսին ներկայացել է աղբյի 30-ին կինոդերասան եւ ռեժիսոր Զլին Իսպուտի հետ: Իսկ վերջին ժողովածուն ձայնագրվել է 2002 թվականին:

ու հայ մեծ ռամկավարին՝ Արշակ Զօղանեանին նովրուած ոչ միայն ծանօթացնելու հայ գրականութիւնն ու մատենագիտութիւնը միջազգային մշակութային կեղուններուն, այլև մանաւանդ շահելու անոնց անխառն բարեկամութիւնը ի նղաս հայ դասի յաջողութեան միգերում, դէմքե՛ ոռոն միջազգային բաղաւական ու մշակութային բժմերու վրա եղած էին իրադե մեծ ու անկեղծ բարեկամներ, ընորիի Զօղանեանի մշակած յարաբերութեանց»:

Ռամկավար ազատական կուսակցութեան կենտրոնական Վարչության համանախազահ Երվանդ Ազարյանի հեռագրուած ասված եր. «Դամայն սփիտի սիրոյ գերմութեամբ Կողջունեմ Կարեն Դալլամեանի յոթեանական տօնը: Մեծարեալին կեանին ու գործը դատարձել նշանակութիւն ունին մեր ժամանակներու կեանին մէջ: Իրեւ դետական մշանողութեան եր խոհական անձնատութիւն, իրեւ դասմարան, իրեւ ազնի հայ, ան արժանի է այս յաղաղած մեծարանին:

մացության, հետօրական առկրթելի ծիրի ընորդիկ իրավես երեսով եր, համազգային երեսով եւ այդուհին եր ոչ միայն 70-80-ական թթ., այլև այդուհին է նաև այսօր»:

Ի Եօանավորումն գիտնականի,
հասարակական-խաղաթական գործիք
բազմաբերդում եւ հայանուաս գոր-
ծունեության Թեթևան մշակութային
միության նախագահ Ռուբեն Միրզա-
խանյանը հորեցարին հանձնեց
ԹՄՍ բարձրագույն դարգեւ՝ աղա-
մանդակուտ «Արարա» ժանշանը:

ՕՐՈՒ ԽԱՆԵՐ ԵՐԿՈՒ Քանախոս՝ 77

ԱԱԱ ղամության ինստիտուտի ժողովներին Առևտության մեջ կազմակերպված է «Ազգ» օրաթերթի զյուսպակու խմբագիր Հակոբ Ավետիսյանը: «90-ական թթ. սկզբներին, երբ մենք ծեռի բերցին անկախություն, եւեց Առևտության գարմանալիութեն տեղի ունեցան երեսություն, որոնց զնահատականն այսօր էլ չեն կարողանում լիարժենութեն ասլ: Այդ գարմանայի դրուեկությանը թելայրով էր

այրել Ոաֆայելին:

Մեզանում մաղիկ կային, որոնց

գործիչ, խորաքավաց և աշակեց Այդ իշերից մենքը՝ Կաղէն Դալլահյան ըստ ծըսարիս հայ մարդ մնաց, որովհետեւ նա եռթյամբ հայրենասեր է եռթյամբ դետականամես է, մտավորական եւ ազգային մարդ: Եվ այս

ցանկությունը մեծ էր, ողջունի խոս-

თუ ჩანები ხდება ცავტერ, იმისგან გადასცილდეთ მომახს და მომახს

ՈԱԿ 82-րդ
տատզամատրա-
կան ժողովը
գնահատանքով
ընդունեց
անզնող Տարուան
իրազործումը

Ոամկավար ազատական կուսակցութեան Միացեալ Նահանգներու Արեամբեան ափի դաշգամատրական 82-րդ ժողովը, որուն կը մասնակցեին 32 դաշգամատրներ՝ ցանակին տարբե ակումբները ներկայացնող, հաստատեց կուակցութեան ներին կարգադրահութիւնը, միասնութիւնն ու ուժականութիւնը, ինչու նաև Վերարժետումը կամաւոր աշխատանի եւ նովուածի անհրաժեշտութիւնը բոլոր ցանակներէն ներ եւ շարժային ընկերներու դաշտասակամութիւնը՝ անցի աշխոյթ կերպով նովուածելու գաղութային եւ կուակցական դաշտականութիւններուն:

Յունիս 4-5 օաբաթավերջին, 32 դաշտամատրներ ունկնդրեցին հինգ ակումբներու եւ տարբեր յաճախ-խոմբերու տեղեկագիրները, Խնար-կեցին կատառածը, զնահատեցին դրականը եւ նոյն ատեն՝ մատնանշեցին սրբագրելով սխալները եւ հաս-տատեցին նոր առաջադրանքներ յա-ռաջիկայ տարեցամին հաճար, որ-դուք նորմնից շօանային վաշու-թիւնը աւունակէ գաղութային ճի-գերը՝ Խաղաթական շօանակներէն ներս: Պատգամատրները բարձրուն զնահատեցին անցնող տարեցա-մին իրազրոնած ծրագրները:

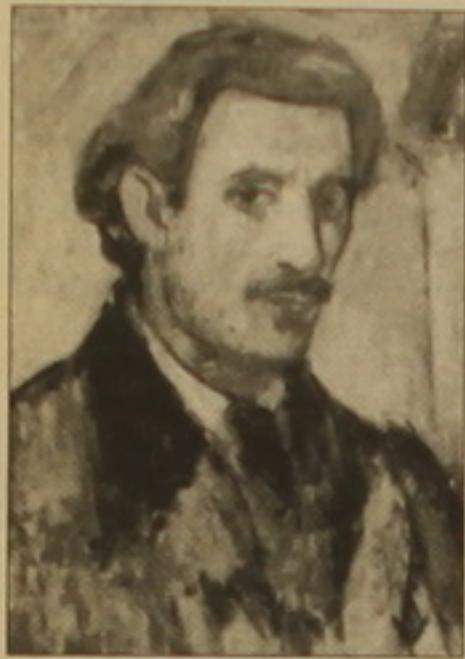
Բարձր գնահատանի արժանացաւ ընկեր Արա Ահարոնեանի զիստուած Դայ իրավանց խորհուրդի խղաթական յարաբերութեանց աշխատանքներ Գլենջիլ, Փասադենայի, Շոլիվուդի, Ֆիւսիսային Շոլիվուդի, Լու Անջելսի և Սալբամենքոյի մէջ Խորհուրդի բովանդակայից տեղեկագիրը ներկայացուց ընկերուի թաճար Փոլատեանը: Թելադրուցաւ ընդարձակել աշխատանի ծիրն ու ընոյթ առաւել եա օգտակար հանդիսանալու հաճար ամերիկահյութեան, ինչորս նաև Երիտասարդ նոր ուժերով հաճայրել խորհուրդը:

«Նոր օր» շաբաթաթերթին բովանդակութիմն ու նիւթական հասուեկշոյը ննարկութեցան եւ օգտակար թելադրութիմներ կատարուեցան քարելաւելու համար դաշտոնթերթը: Խմբագիր ընկեր Վաչէ Սեմերժեան կարգ մը մասհոգութիմներ յայտնելով հանդերձ, մասնաւոր ընորհակալութիմն յայտնեց խմբագրական կազմի անդամներուն եւ աշխատակիցներուն: Ծքանաւոր ցանային վարչութիմը, զվատութեամբ ատենապետ ընկեր Արա Ռիառնեանի, ազգային-խաղաֆական գործունեութեան լայնածանալ աշխատանի մը ծառալած ըլլալով, բարձրօրեն գնահատուեցաւ: Դակուակ անոր, որ սարեւցանի ընթացին որու աշխուժութիմ ցուցաբերած են, թելադրութեցաւ ակումբներու ներին հզօցոցանին եւ կազմակերպուածութեան աւելի ուսադրութիմ դարձնել: Ծքանային վարչութեան տեղեկագիրները բացայայտեցին գաղութի ներկազմակերպական առողջ գործակցութիմը, որուն ծգտած է կուակցութեան դեկավարութիմը, ինչդես նաև հաստատած սերկանութեան աւելի ուսադրութիմը:

րած կոսակցական այլ միատրներու հետ:

Պատգամատութերը վերընտեցին ընկեր Արա Ահարոնեանը ատենադպտելու շօջանային վարչութիւնը: Ժողովի ատենադպտեներ ընկերներ տուր. Այս Փոլատեան եւ Նոտար Յակոբեան հեղինակութեամբ վարեցին եկու օրերու նիստեր:

Ռակ մամ
Անդրբանասի պետակ

ԻՐԱԿԱԴԻՎՈՒԹՅԱՆ

Արջի Գորկու՝ ամերիկյան արս-
ռակս ԵԽՍԴԵԽԱՀԻՆԺՈՎՄԻ հիմնադրի
առվեստ ընդունվել է իրեւ համա-
խարհային մշակույթի հավերժա-
կան արժեք։ Ժամանակաշրանի
կերպարվեստին համահունչ իր
նկարչության արստակցիան (վեռա-
ցարկումը) այսօր զնալիքում է իր-
եւ անհատի ներքին խոր վերատ-
ումների այնողիսի դրսնուրում, որի
յուրաժամանցուր գիծը, գույնը, նշանը
նկարչի ենթագիտակցության մեջ դր-
ված ամեն հայկականի արտահայ-
տությունն է։ Արջի Գորկու հետեղեռ-
յան ստեղծագործական դրույկու-
մը մեծագույն խորհուրդ է կում։
Աշխարհին անծանոր հեռավոր խոր-
գոմզի հայն իր ողբերգական կարծ
կյանքի 44 տարիները (քսնագաղք,
եղեռն, դեգեռումներ, Խաղցկեղի հի-
վանդություն, ավտովթար, ինքնաս-
տանություն) աճխարհին է նվիրում
իրեւ արարչագործ ստեղծագործու-
մի շարունակություն։ այսինքն իր-
եւ հավերժացում։ Դանով իսկ նա
որիան ազգային, նույնիւնան համա-
մարդկային է դուրս արեւելահայ
կամ արեւմտահայ մշակութային
դաշտականելություննից։

Ամենայն հայոց Գարեգին Բ
հայրադեսի անմիջական նախա-
ձեռնությամբ այս տարի ավարտվեց
դեռևս Խրիմյան Հայրիկի օրու

«Աղիկա փափազ մը չէր սովորական,
այլ մտասելեռում»

Կարեն Մուրադյանի կտակի մասին հիշում է Երվանդ Ազայանը

«Ես կփորձեմ սահմանափակութեան ցըանակներու մէջ ստեղծել անսահմանը»:

Urich Anrly

հիմնադրված Ար. Եջմիածնի Մայտաձարի բանգարանային շինության վերակառուցման ազսատանը ներց. Թանգարանը կոչվելու է Արքի Գորկու անունով եւ ստասում է նկարյի երց որուն կտակով Շայաստանին նվիրված Գորկու ստեղծագործություններին: Օգսվելով Կարլեն Մուտադյանի հետ Երվանդ Ազայանի բարեկամությունից, խնդրեցին նրան հանգուցյալի կտակի առնյությամբ մի բանի դատապահիկ ներկայացնել ընթերցողին:

- Որեւէ կտակի նոյատակն է կարեւոր: Արշի Գորկին չափազանց սպեցաստը եղած է: Դու մի խանի տարի ալբետցավ (1915-1919 թթ.)՝ շատ ծանր հուախառությամբ: Երբ կուզեին Ամերիկա մեկնիլ, Վարդութեան Արշի Գորկիին Խոյը, Եղորը կըստ կառավարության դիմե, որ միջոցով մը գտնե իրենց Ամերիկա Երաւան ոյուտացնելու, Գորկին կերպա կառավարության բաժիններեն մեկը: Կներկայանա Դրոյին (Վարդութեան դասմած է ինձի): Դրոն, երբ կլսե՞ս որ կուզեն Ամերիկա Երաւալ, կըստ «Մենի եկած ենի այստեղ Երկիր կերտելու, դում Երկիրը դիմի ծգես, Երթաս» եւ այնուս կզարս Գորկիին, որ ան սանդուղներեն Վար կզլորի, ականջը արյուններու մեջ: Դարապահները կուզան, կտեսմեն: Վարդութեան առաջնորդը կուզան, կտեսմեն:

դուքը ինձի միւս կըսե՞՞ ոչ Ռոյին,
ոչ ալ դաշնակցության չոփի ներեմ, եւ ոչ ոփի մոռնամ այն դաս-
կերը, որ տեսա եղայրս առանկ ա-
կանջեն արյունահոսությամբ դուրս
նետված: Այս միջադեմքը շարունա-
կական դառնություն մը կստեղծե-
թէ Արշիլ Գորկիի եւ թէ Կարլենի
մեջ, ան ալ Սովետական Հայա-

տանը կսիրեր: Ծաս կադղած եր Գորկիին հետ ու նամակներ գրած եւ այս: Կարլեն Մուտայյանը ժոտնա-լիզմի դասախոս էր Օվլահոնայի մեջ, իհվանդ էր խողկեղով, այս ներկայանալի մեկն էր: Մենի խանի անգամներ զիմ հրավիրեցին Դեռոյք՝ դասախոսություն տալու: Ալեք Մանուկյանի հետ գացին Վարդու-չի մոտ Կարլենի մահեն ետք, բայց նախտան այդ Կարլենին կտակի նոյատակի մասին խոսին: Նոյա-տակը եղած է (անձամբ ինձի ըստած) Արշի Գորկիին արխիվը Դայաս-տան տեղափոխութել: Եվ այն ատեն կիհետք, որ Ալեք Մանուկյանը դի-մեց Վազգեն կաթողիկոսին Գոր-կիին քանզարան մը նվիրելու խնդրանով: Ուրեմն մեկը, որ կուզեց Արշի Գորկիի մասին հիմնական տեղեկություն ունենալ, դեմք եր իր բունը եթքար, որ դեմք է ըլլար Դայաստանը, անոր համար կուզեց ամեն ինչ Դայաստանին նվիրել: Կարլեն Մու-րայյանի արխիվը բաղկացած է նամակներ, լուսանկարներ, ունե-այս մը յուղաներկ նկարներ, բայց դեմք է ըստմ, որ Գորկիի լավագույն գործերը իր մոտը չեն: Առողի նկարիչին կնոջ, զավակներում մոտեն, փեսային (Սրիվն Սոլենդերի անգիսացի բանաստեղծի տղան է), որ Գորկիի մասին գիր մը գրած է:

- Բայց կինը դժվար ողահին քո
ղեց, գնաց:
 - Թողեց գնաց, բայց երբ Գորկին
մահացավ, Եկավ ՏԵ կանգնեցավ
 - Իմը կտակ չի՝ բռղել:
 - Եօմ կարծե: Կաղեն Սուսապյանը
ուներ նաև փայտ այն գրծինները
զորս Գորկին շինած Ե, Ուրեմնը բարու
խայափ մեջ կառչուկի ֆարիկան

կաշխատեր, որ թեմիսի կուհիկներ ու կաղապարներ կարաղութեր: Ես իր ընկերներն լսած եմ Խաչատրու Փիլիպոսյան և Ենովի Տեր-Դակոնյաններ, որ ամեն անզամ, երբ ֆարեհկայի մօքդադար մը կումբնար, կիսնութեր, որ Ենովի Տեր-Դակոնյանը Կոմիտասի եւ Վանի հին երգեր երգել ու ինըն ալ հետք կերգեր: Գորկի գաղտագործի օգաստուսիական փայտեր կառներ ու մամեր արորներ կիսնութեր: Օր մըն ալ սնօրենը կտեսնե: «ամողիտան, կըստ, դում փոխանակ գործին նայելու, ամողետքաներ կընես», եւ գործեն կազատ Գորկին: Սա Խաչատրու Փիլիպոսյանի վկայությունն է, որ նոյն գործառացին մեջ աշխատած է:

Վերադասունալով Վեհափառի
խնդրին, Կաղեն Մուտադյանը ը-
սավ, որ ինքը հիվանդ է, բժեկա-
կան աղափառագության բավա-
րար չինելու Եւ ծանր վիրահատու-
թյան անհրաժեշտության դարա-
գային իրավունք ունի և ունենա-
նկար մը Եւ Վեցնելու՝ բժեկական
ծախտեց հոգալու համար: (Այս
նամակները կողահղանվին):
Վազգեն կաթողիկոսը դատա-
խանեց, որ, դժբախտաբար, կառա-
վարական որոշումով Դայաստան
մտած որեւ բան չի կրնար այլևս
դուրս բերվիլ: (Անձամբ նաև փոր-
ձառնություն եւ ունիմ: Տարիներ ա-
ռաջ Ա. Արքիարյանեն, Կահան
թեթեանեն նամակներ եւ Խնտայի
ող արիսիվը եւ տեսրակ մը՝ անհիմ
բանաստեղծություններն նվիրեցի
գրականության Եւ արվեսի բան-
գարանին: Ժամանակներ անց-
խնդրեցի սնօրենին տեսնելու՝ ինչ
վիճակի մեջ են առնմ: Գոհար Ազ-
նապուրյանը մեծ գուցությանով

կղահեր, բայց կոչիկի խավաբար-
տ տոպիերու մեզ: Ես Տեմիրճիղա-
ցանի անտիր բանաստեղծու-
թյուններու տերակին դեմք ունեի,
բայց Կ. Դամազաստյանը ըսավ,
որ այստեղեն ոչինչ դրս չելլեր,
չթույլատրեց նույնիսկ դաշտենի
ֆուռկողին դրս հանել: Վեհա-
փառի դաշտախանեն ես Կարեն
Մուսայանը հրաժարվեցավ ար-
խիվը ուղարկել եւ ըսավ, որ մահ-
վանեն ես ինչ որ մնա, կտակով
Դայաստանին փոխանցվի: Ինձ
կուգեր, որ Արշիլ Գորկիի աղբյուրը
Դայաստանը ըլլա, որ շատ մեծ
մտածենում եր, ոչ թե փափագ:
Կարենեն մենի խնդրած էիմ Ղե-
տոյի Ա. Մանուկյան թանգարա-
նին կամ նվիրե կամ ավանդա-
դահության հանձնե, բայց խո-
տում չտվակ: Դիվանդրությունը շատ
արագ թափով զինը տարավ: Մահ-
վանեն ես Կարորուշի մոտ գացին,
ինձ ըսավ, որ իր ընկեր-փաստա-
բանը կօքաղի այդ հարցով: Ալեք
Մանուկյանը դատրաս էր իրեն
մեծ վճարումներ ընել:

Աղյօ Վերօք իմացանք, որ այդ
Ըկարները տված են առաջնորդա-
րանին: Կաղենը, ըստ Եթուղիին, իր
փափազը հայտնած է առաջնորդա-
րանին, որ կուզծ զանոն եղիած-
նին նվիրել: Այս այցելությանս Դա-
յաստան, Տեսա, որ փառավոր թան-
գարան մը դատրաստած է Գարեգին
Բ Վեհափառը: Ուսախ եմ, որ Կար-
լեն Մուտաղյանի մասսեւում փա-
փազը դիմի իրականանա, մինչ
այդ անոր արխիվեն եւ Գորկիի գոր-
ծերեն ինչ կորսված է, տես զիտեր:

Этапур

Արշիլ Գորկին եւ Հայոց գեղասպանությունը

ՓԻԹԵՐ ԲԱԼԱԲՅԱՆ

«Մեմբ լոկ մի դատապիկս եմի մեր հայրենիքի հոգու՝ մետքած հեռու նրանից կեղտու բամիների կողմից։ Կարդուե, սիրելիս, ես մօսադես երազում տեսնում եմ մեր հայրենիքը եւ կարծես իմ մեջ բուն դրած մի վաղեմի հայկական ոգի շարժում է ձեօս մեր հայրենիքից այսիան հեռավոր մի վայրում ստեղծելու Խորզումում մեր Աղոյան ընտանիքին դատկանող դարտեզների, դժուառու այզիների եւ ցորենի դաշտերի մեր սիրած բնության ու վանկարները։ Մեր զեղեցիկ Հայաստանը, որ կորցրիմ եւ որին վերսին Տիրանալու եմ իմ արվեստում։ Ըս իմ Վրձնով վերակենանացնելու եմ Հայաստանը, որտեսազի ամրող աշխարհը տեսնի։» Բոցը գրած Արծիկ Գորկու նամակի այս հատվածով է բացվում ամերիկահայ հայտնի գրող, «Ճակատագրի սև ուղարկում», «Այրվող Տիգրիս» եւ բազմաթիվ այլ գրերի հեղինակ։ Փես-Ազրանդ մրցանակի դափնինեկիր, Կուգեյք համալսարանի անդամ լեռնի դասախոս Փիրեր Քալայյանի վերոնչյալ խորագրով հոդվածը, որը տողագրվել է «Ար ին Ամերիկա» (Արվեստ Ամերիկայում) հայտնի ամսագրի 1996 թ. փետրվարյան համարում Գորկու 1940-ականների գործերի ցըիկ ցուցահանդեսի ասիրով։ «Արծիկ Գորկի։ Շրջադարձային տարիներ»։ ցուցահանդեսը բացվել է Վահանգաստի ազգային դատկերասրահում (1995 թ. մայիսի 7-ից սեպտեմբերի 17-ը), այնուհետև բացվել Քուֆալոյի Օլբրիշ-Լուս դատարանում (1995 թ. հոկտեմբերի 13-ից դեկտեմբերի 31-ը) եւ հանգվանել Ֆուրբ Ուորիի առջի արվեստի բանգարանում (1996 թ. հունվարի 13-ից մարտի 17)։ Ցուցահանդեսին ուղեկցվել է 188 էջանոց մի կատալոգ՝ հրատարակված Ռիզոլիի կողմից։ Փ. Քալայյանի հոդվածը ստորև հայերեն հրատարակվում է առաջին ամրողական բազմանությամբ, միայն զանց առնելով ծանոթագրությունները։

Մասն առաջին

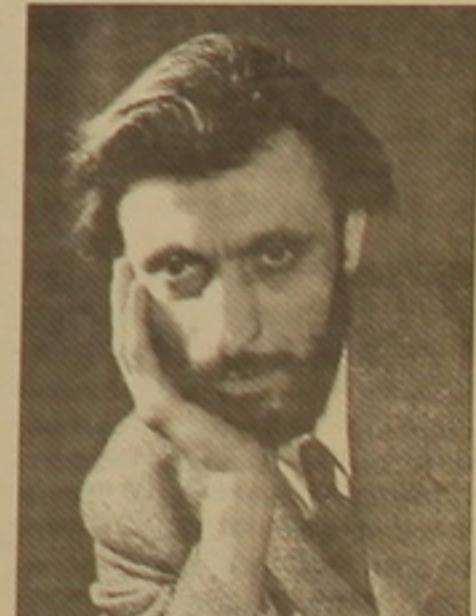
Արշիլ Գորկու նկարների եա մեկ հրաշայի ցուցահանդիս է ցըսմ երկու: Ներկայացված են 1940-ա կանների նրա ամենատղապորիչ կտավներից եւ գծանկարներից «Պարտեզ Սոչիում» (1941), «Ձվեժ», «Ինչողիս է մորս ասեղնագործված գոզնոցը բացահայտվում իմ կյանում», «Տանջան», «Գութան ու Երզը», ինչողիս նաև նվազ հայտնի ստեղծագործություններ: Դրադարակված գեղեցիկ կատալոգում եստեներ են գրել Մայլ Օփինգը, Դորի Ալեքսոնը եւ Մերյու Ստենը, որոնք ամենամասամբ Պարտեզ:

Կարդալով այդ նամակը կատալոգի 80-րդ էջում, Աւսոնի, Օփինագի և Սովորովի գրած 77 էջանոց նեկանքանություններից հետո, ես խորապես աղջած եմ, թե ինչու այդ էօ-

րում գեր մեկ փորդիկ ակնարկ չկա Դայոց ցեղաստանության մասին, այն իրադարձության մասին, որը մեծաղես ծեավորել է Գորկու կյանքը։ Զարմանալի է, որ նույնիսկ 1990-ականներին մատուռականներ եւ արվեստաբաններ չեն գրում Գորկու արվեստի և կյանքի մասին Դայոց ցեղաստանության համադաշտաս- զենթառում գրել է այդ ողբերգության մասին 1919-ի իր հոււցում։ «Վստահ եմ, որ մարդկության ամբողջ դատմությունը նման սարսափելի դրվագ չի դարունակում։ Աօցյալի մեծ ջարդերն ու հետաղնդումները համարյա աննշան են թվում 1915-ի հայերի կրած տաճանանների համեմատ»։

իսան կոնսերվատում: 1915 թ. հայերի բնաջնջումը Օսմանյան Թուրքիայի կառավարության կողմից դարձ առաջին ցեղաստանությունն եր եւ հիւարժան մի տարերիվ մարդկության արդի դատմության մեջ: Մինչև 1918 թ. դրա հետեւանուկ ստանվեցին ավելի հան 1 մլն հայեր եւ մոտ 1 միլիոնն էլ տեղահանվեցին ու բռնագաղթեցին իրենց 3000 տարվա ընօրուանից: Այդ ժամանակվա Ս. Նահանգների դեսպան Դենի Մոր-

Տեղաստանությունը կանոնավոր հաճախականությամբ ու թափ վերնագրերով լուարանվեց «Եյու Յորթայմ» թերթում եւ լրիվ վավերագրվել է ականատեսների վկայություններում, լուսանկարներում, բազմաթիվ վերալրողների դատմություններում, ինչպես նաև Մ. Նահանգների, Անգլիայի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Ավստրիայի, Ռուսաստանի եւ Պունաստանի դաւոննական ու դիվանագիտական հաղորդագ-

րովյուններում: ԵՎ առդեն 8 տասնամյակ աշխարհի տարբեր մասերաւ գիտական ու դասմական ուսումնասիրություններ են կատարվում այդ թեմայի շուրջ: 1915-ին հաջորդող տասնամյակներում մեծացած ամերիկացիների համար «սոված հայեց» խիստ սովորական ու ծանոթ բառակաղակցություն էր դարձել:

Գորկու վաղ մնադաներից շատերը տեղյակ դեմք է լինելին այդ արտահայտությանը եւ դրա հետևող թափանց սարսափին: Բայց եթե ոչ ներելի, առաջ գուցե հասկանալի է վաղ շրջանի գրախոսականներու նուան որդես ցեղաստանության վերաբերողի դիմելու դակասը, բանի որ հետպատճազմյան շրջանում Խնադաները սահմանափակվում էին ֆորմալիստական եւ տղավորելու հակվածության ներ չափանիւններով: Դրանով հանդերձ Գորկու վերաբերյալ ուսումնասիրությունների զուրկ լինելը հայոց ցե-

Տորեցին 50.000 հայերի»: Ուսար-քիկ խալելով գիշեր-ցերեկ եւ սննդ-լով խոտերով ու մրգերով, նրանի հա-սել են ոռասական Դայաստան: Եղ-միածնի ճանապարհները խոլերա-ից սեւացած դիակներով լի են ե-ղել: Ընտանիք հասնում է Երևան հովհանու 16-ին, որտեղ Գորկին ա-խառում է տղագրական մի խանու-րում որդես աշաղձագրութ: Ընտա-նիք սովոր եղին է աղբել, եւ հավե-ցած փող Վաստակելու նորատակով Գորկին սովորել է կանանց սաներ-դատրաստել եզան կոտուներից: Վարդուսն աշխատել է որբանոցում օրն ի բուն կար անելով: Ծոււանիկի հիվանդության (թերսնումից) եւ խ-ղանում տարածված սովոր հետեան-նով Արյանները տեղափոխվել են 20 կմ հեռու գտնվող Շահար փոր-դիկ ընակավայրը:

Նոր աշխարհում: Նյու Յորքի մօ-կութային ուսումնակայի խայտարդիս միջավայրում եւ բազմազգ բնակ-չության ժխորուած նա մուտք էր գոր-ծուած իր բարձրահասակ, բովս եւ եկանտիկ կառուցվածին համա-դատասխան առասդելական ա-նունով:

Խորգոն գյուղը, որտեղ Գորկին մեծացել է (ընտանիքը Վան եր տե-ղափոխվել 1910-ին), հայկական ավանդական բնակավայր էր Վա-նա լճի հարավարեւեյան ափի եր-կայմով: Մորն անվանուած էին սկս Ծոււանիկ՝ հասվի առնելով նրա ազնվական ծագումը: Նրա նախ-նիների շարթերուած Դայ առասդելա-կան եկեղեցու խահանաներ էին ե-ղել, որոնց մի շառավիղը, ըստ տի-մածառի, հասնում էր մինչեւ 5-րդ դար: Տկն Ծոււանիկն այսուհիս

Այնտեղ Գորկին մի ավանակ է ծեռլ թերում, որդեսզի ցորեն եւ խաղող տեղափոխի Երեան՝ Վաճառելու նորատակով։ Երբ Շուշանիկի վիճակը վատրարանում է, նոանդ դարձյալ Երեան են վերադառնում, որտեղ 1919 թ. մարտին նա մահանում է 39 տարեկանում։ Գորկին այդ ժամանակ 14 տարեկան էր։

Իրենց մանկությունն աղճա-
ված, ընտանիքի անդամներն ու
ընկերները ցրված կամ կոտորված,
Գորկին եւ Վարդութը, ինչտես-
ւած այլ հայ փախստականներ, ա-
դաստան են գտնում Արեմութիւն:
1919-ի աշնանը Երկուառվ ճանա-
դարի են ընկնում նախ դեռի
Կոստանդնուպոլիս, աղա Արենն
ու Նեապոլ եւ այդտեղից էլ «Նա-
խազահ Ովկիոն» ուղարկում ու-
ղետրվում դեռի Ելիս Այլենդ (Ա.
Նահանգներ), ուր հասնում են
1920-ի փետրվարին: Ա. Նահանգ-
ներում Գորկին եւ Վարդութը մի
կարծ ժամանակ աղբում են իրենց
արյունակից *Իրոց*՝ Ակարիի մոտ
Ուրբերապունում (Մասաչուսեթս),
աղա Պրովինցիանում (Ուոտ Այ-
լենդ): Իրենց հոր հետ, որին Գորկին
չէր տեսել 12 տարի: Պրովինցիանում
Գորկին մի կարծ ժամանակ հա-
ճախում է միջնակարգ դպրոց,
բայց հոր հետ լարված հարաբերու-
թյուններն սփյուռք են նրան հա-
ջորդ տարի տեղափոխվել Ուրբե-
րապուն: Այնտեղ նա գործի է անց-
նում «Յու Ուարբեր» կառուցված
գործարանում, բայց Երկար չի ա-
խառում, բանի որ անընդհատ բար-
կացնում է իր գործատերին:

Ակարելու նղատակով հաճախակի տանի բարձրանալով եւ զծանկարներ անելով կոչեկի ներքաների փաթեթավորման արտադրանասում: Ս. Նահանգներ հասնելուց երեւ տարի անց նա ստվորում է Բուսոնի «Նյու Մուլ ըզ դիզայն» նկարչական դպրոցում, որտեղ իր համակուստսեցիներից մեկը՝ Ջերմն Օոի Մերֆին, նրան հիշում է որոյս «բարձրահասակ, լուսջ, մոտ 20 տարեկան մի երիտասարդի, որն առաջ գնալու մեջ ծգտում ուներ իւ առաջ ժամերին անօգնա-

1924-ին նա որոշում է Բոստոնից տեղափոխվել Նյու Յորք եւ ուսումը շարունակել «Գրանդ Սենտրալ» արվեստի դպրոցում: Նա արդեն փոխել էր իր անունը հունական փառեր հիշեցնող Արչիլ Գորկու: Արշիլ, որն Աթլիսի՝ հիմնուսյան մեծ զորավարի անվան մի տարբերակն է, եւ Գորկի, որը նշանակում է «դառը» եւ հիշեցնում Մախիմ Գորկուն, որին Ուստի քաջից նշել է որդես ազգականի: Այսուհետ, «դառն Աթլիսը» մի անուն էր, որը դաշնական արժեթիվ ավելացնում էր նաև խորհրդանշական հնչողություն եւ որով առագա արվեստագետը նոր ճանադարի էր ցանկանում հարթել թեց արժամիս նաև ուղարկել էր, վարդեմներին, որոնք «սնուցել» էին իրեն: 1945-ին Իրզն ուղղված նամակում նա իր ջերմ զգացմունքներն էրտել արտահայտում 13-14-րդ դարերի հայ մանրանկարչների՝ մասնավորաբես Թորոս Ռոսլինի եւ Սարգիս Պիծակի հանդեր: Ռոսլինը Գորկու գեղագիտական դաստիարակության մեջ յուրահատուկ տեղ է զբաղեցնում: Հոս Գորկու, նկարչության էվուուցիայում «Թորոս Ռոսլինն առաջինն է: Դեռ զայխ է Ուչելլոն: Նրան սկզբնավորողներն էին արդի նկարչության մեջ ընդունված գունային շերտավորումների, տարածական եւ ծավալային

հասկացությունների: Դժբախ
տարար, այստեղ ոչ ով չգիտի Թո-
րու Ռուսլինի մասին: Մեր Թորու
սը գերազանցել է բյուզանդա-
ցիներին եւ իշալացիներին: Եպ-
րողայում եւ Ամերիկայում նկա-
րիչները դեմք եւ ուսումնասիրե-
նան», գրել է նա:

Ծիծ է, Գորկին շան է սր
Վորել եվրոպացի իր նախասիրա
նկարիչներից՝ Ուչելոյից, Ինգրի
սից, Սեզանից, Պիկասոյից, Միռա
յից, բայց իր նամակներից դարձ
դառնում, որ Ա. Նահանգներու
տարագիր լինելը սիմել է Երա
ւարունակ երազել Դայաստան
մասին, որը ևս հենարանի, խառ
խի՝ իր արվեստում: «Իմ հայաստա
նյան հիշողությունները նոր հո
րիզոններ են բացում իմ առաջ
իմ արվեստն անընդհատ զարգա
ցող արվեստ է, որտեղ ծեւերը, ու
վազծերն ու հարթությունները
հիմքեւ նաեւ հայաստանիան ին

«Նկարիչը եւ իր մայրը», յուղանկար, 1926-1929 թ.

Յողություններն առաջանում են սնչում, ընդլայնվում, սեղմվում բազմադաշտվում եւ ստեղծու բացահայտման նոր ուժիներ գրել է նա:

Գորկին ոչ միայն ջերմ զգաց մունիներ եր տածում հայկական առ վեսի հանդեղ եւ նյարդայնա նուա, որ Արեանութում այն զնա հաշված չէ, այլև գիտակցում եր ի ապանդական մշակութային ար վեսի եւ արեամտյան արդի առվես ի միջեւ եղած բարդ հարաբերու թյունը: Նախան աղագաղութայ նուրբյան եւ արկեսի բանավեճեր սովորական կդառնային, նա բնագդութեն ըմբռնուա եր «մշակու թային իմուերիալիզմ» կոչվածը Զորց ողորւմ գրած նամակուա նա բացառում է, որ «հակառակ ու

թուրեն ավերեցին մեր մշակույթը, եւ կոտորեցին մեր ժողովրդին, մենք, համենայն դեպս, շարունակեցինք դայլարել եւ արտահայտվել մշակույթի միջոցով։ Նկարչության շատ ուղղություններ եւ ոճեր շարունակեցին բարգավաճել։ Դրանք դեռևս լայնարածում չունեն... մենք փորձ ենք համեստ ժողովուրդ ենք, բայց մենք մեր լուման ներդրել ենք արվեստի զարգացման գործում։ Մեր ժողովրդի մեջ արվեստը փլատակների եւ հեռավոր գյուղերի առօրյա կյանքի հորձանութերու է թափանակած»։

Գորկին իր երեակայության մեջ

րարում, որ նման ուղղումներ սոսկ «փոքր ազգի ռովինիստական դրսեւորումների» չափազանցություններ են: Պատկերացնոլում ես նրանց հանդճռությունը: ճիշտ ասողին մեղադրում է սխալվողը: Կարծես Դայասանը երբեք գոյություն չի ունեցել, բացի Նոյի տաղանից, Արարատից, Տիգրիսից եւ Եփրամից: Նույնիսկ մեր նախնիներին, որոնք այլին մեծ ներդրուառնեն բաղամակրության եւ արվեստի սկզբնավորման գործում չգիտեն այստեղ: Իմ գաղափարներն արտահայտելիս նրանց ռովինիստական մեղադրանները լսելը Վրդովմոմ է դատապուի իմ»:

Այստիսով, նոր աշխարհում ի
կյանի հենց սկզբից Գորկին բայ
գիտակցում էր Ամերիկայում իրեն
ներկայացնելու եւ իր հմտնությունը
հաստատելու բարդությունները։ Ա
մերիկա հասնելուց երկու տասնա
մյակ անց նա գրում է Իրոք
«Սարդ դեսք է գիտակցի, որ Ամե
րիկայում հայր մի տարօրինակ
է։ Սենք դեսք է հասկանան,
որ արվեստում որեւէ ներդրում
կատարելու համար մենք դարձա
վոր ենք ըմբռնել մեզ բաժին ըն
կած փորձառությունը..., որովհե
տեւ արվեստն ստեղծվում է, երբ
մարդ կարողանում է իր որուակի
լեզուն դարձնել համամարդկա
յին լեզու։ Ես մեր այսօրվա կյան
ին արձագաննում եմ որդես վան-
ցի հայ»։

Գորկին, սակայն, ամենեվին եռվինիս չեր: Նա ինտերնացիոնալիս էր, որը գիտակցում էր տարագիրի բարդ հնանությունը՝ արեալան ավանգարդ ուղարկի հիրական ուժերի դեմ-հանդիման: Կրտությամբ կառչելով իր հայկական արմատներին, նա միաժամանակ կուսանողիս էր եւ իր նկարները «հիրդիներ» էր անվանում՝ ընդումելով դրանց մշակություների բախման արդյունք լինելը:

Մասն Երկրորդ

1915 թ. ցեղասողանությունը խորացել ազգի Երևանին եւ բարյակերթեհկանան հենք եւ ծառայել իր լավագույն կտակների համար: Տարագրության մեջ Դայաստանը դարձել է նրա երեակայության գլխավոր կատայիգատոր, «առվեսի զոհասեղանը»՝ ինչդեմ ինը եւ անվանում: Բայց ցեղասողանական այդ փորձառությունն ամբողջապես ձեւափոխվում է նրա երեակայության մեջ եւ իր գործում, այլ խոսնով ասած՝ նրա առվեստում բանավեճային խնդիրներ չկան: Թավն ու կորոացը անբաժան են նրա ուրվագետի գեղագիտական խճանկանությունից, նրա սիմվոլիզմից: Գորկու առաջին խոռոշ կտակներն առվեստագետի եւ մոռ դիմանելական են: Այդ անվանումով երկու կտակները, որոնց վրա մի խանի տարի է աշխատել (առաջինը թվարկված է 1926-36, երկրորդը՝ 1929-42), նշանավորում են նրա ազատագրումը կութիզմի ոճով արված իր սկզբնական կտակներից եւ հաստատում են իր բուն եռթյունը: Երկու կտակներն եւ հիմնված են 1912 թ. Վանում արված լուսանկարի վրա, որը հետագայում ուղարկվել է Պոռվիդենսում աղբող հորը:

Գորկին դա հայտնաբերել է 1919-ին, երբ հոր հետ էր աղբում եւ նրանից հեռանալիս վերցրել ու իր մոտ դահել է մինչեւ կյանի վեցը: Նկարում 8 տարեկան Գորկին ծաղիկը ձեռին կանգնած է մոռ կողին: Ծուռնիկը նստած է, գլուխը փաթաթված եւ գոզնոցը հազին: Լուսանկարը արված է հոր մեկնումից չորս տարի անց եւ թուժել կողմից ծննդակայրի ավերումից երեք տարի առաջ:

Լուսանկարից փոխառնված այս երկու կտավները հստակ բացահայտում են մի եզակի հոգեբանական դրոցն... Վերապրողը դժմ-հանդիման է զայխ իր անցյալի մղձավանցի հետ։ Արվեստագետները փորձել են մեկնաբանել այս կտավները, սակայն միայն խիստ ընդիանուր մոտեցումներով։ Նրանք նաև նաև մեկնաբանել են ժյության եւ մեկնասացման տաճապրությունը՝ համեմատելով Պիկասոյի կարոս ցջանի հետ եւ որոշակի տուր նառուցելով Սեզանին։ Նոյնիսկ իր մոտիկ ընկեր եւ գործավաճառ Ֆուլին Լիվայն իր գրում գրել է, որ իր «մերձավորարեւյսան մանկությունից հետեւ անզամ չկա» կտավներում։ Մեզին Լադերը ժյությունը բնորոշելով գտնում է, որ դասկերվածները մարմնավորում են Մարիամ Աստվածածնին եւ մոր հանդեռ զավակի հոգեկան նվիրումը։ Դարրի Ռանդը էցեր է տաճապրել այս կտավներին, քայլ ոչինչ չի ասում, քացի Փորմալիստական մանրամասներից։ Նա չի կարողանում տեսնել դրանցում թանձնված դամական եւ հոգեբանական իրաւաբությունը։

Ղմվար է հասկանալ, թե ինչո՞ւս
այս նկարներին բնորու հիմնական
թեման՝ ցեղաստղանությունը, շա-
րունակաբար անտեսվում է: Երկու
նկարները հասկանալու համար
անհրաժեշտ է Վերանալ եվրոպացի
նկարիչների ոճական եւ տեխնիկա-
կան ազդեցություններից, որ նկա-
րչը կրել է եւ ավելի խորը ներքա-
փառնեցել:

Առաջին նկարում մայր ու ոռոհի համաշափ եւ դատկառազդու են: Արժե հիշատակել, որ Գորկու երեւակայության մեջ մեծ տեղ է կազմում հայկական եկեղեցիներում եւ ճեղագերում դատկերված Սուսր Մարիամ Աստվածածնի եւ որդու՝ Հիսուսի դատկերմերը:

Գերիշխող հողագույն մքնոլորտ նկարին տալիս է օգանական բնույթը։ Դա նաև կերպարներին

